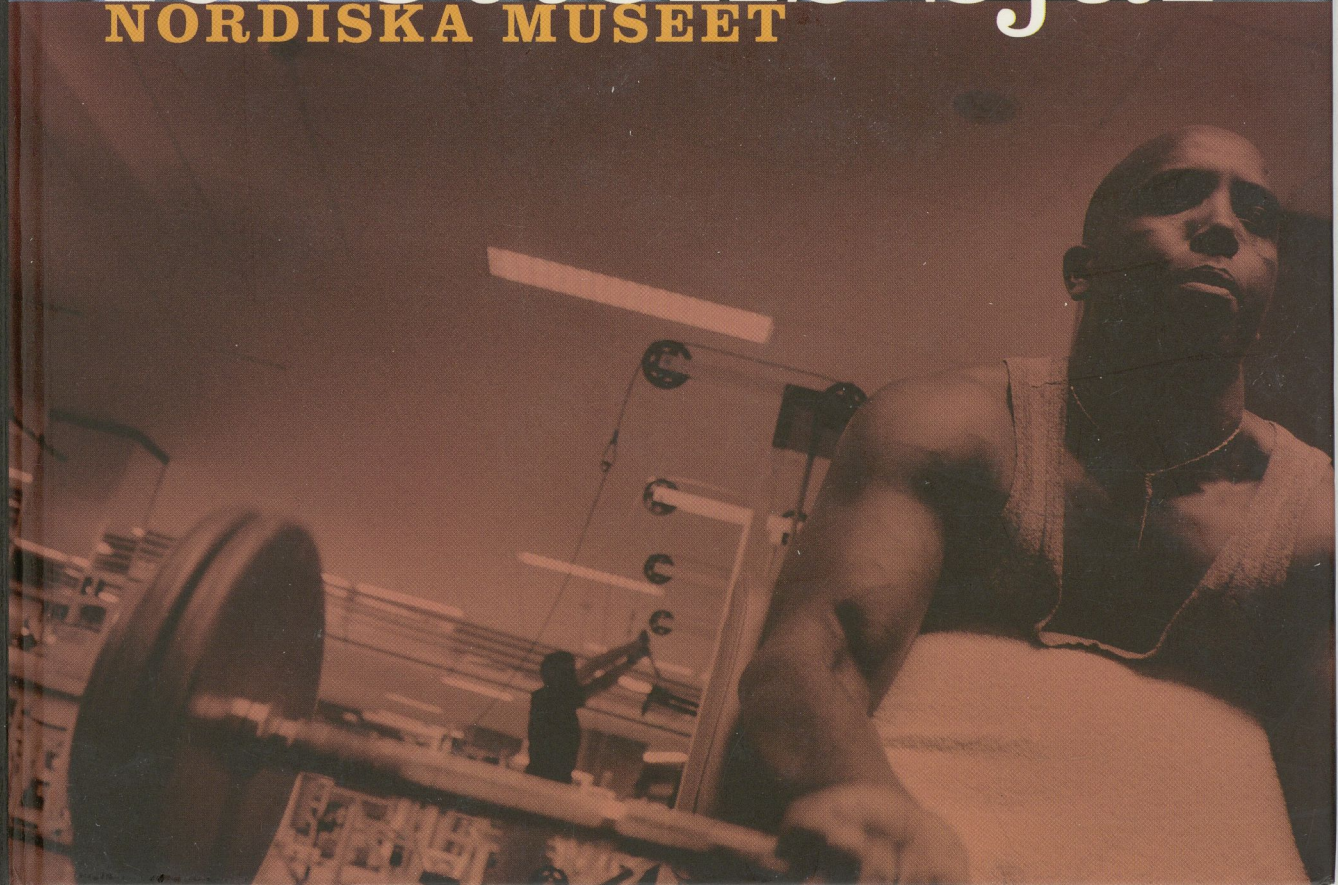

idrottens själ

NORDISKA MUSEET

idrottens själ fataburen 2000

Idrottens

Nordiska museets och Skansens årsbok 2000

själ

Fataburen 2000
Nordiska museets Förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
nmbook@nordm.se

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör: Bo G Nilsson

Bildredaktör: Peter Segemark

Grafisk form: Lena Eklund, Kolofon

Omslagets bilder: Clive Mason, Pressens bild (baksidan överst), bild ur
Riksföreningens för gymnastikens främjande årsbok 1938 (baksidan
underst), Sveriges Centralförenings för idrottens främjande arkiv
(framsidan överst), Charlotte von Friedrichs (framsidan underst).

Tryckt hos MediaPrint Uddevalla AB 2000

ISSN 0348 971 X

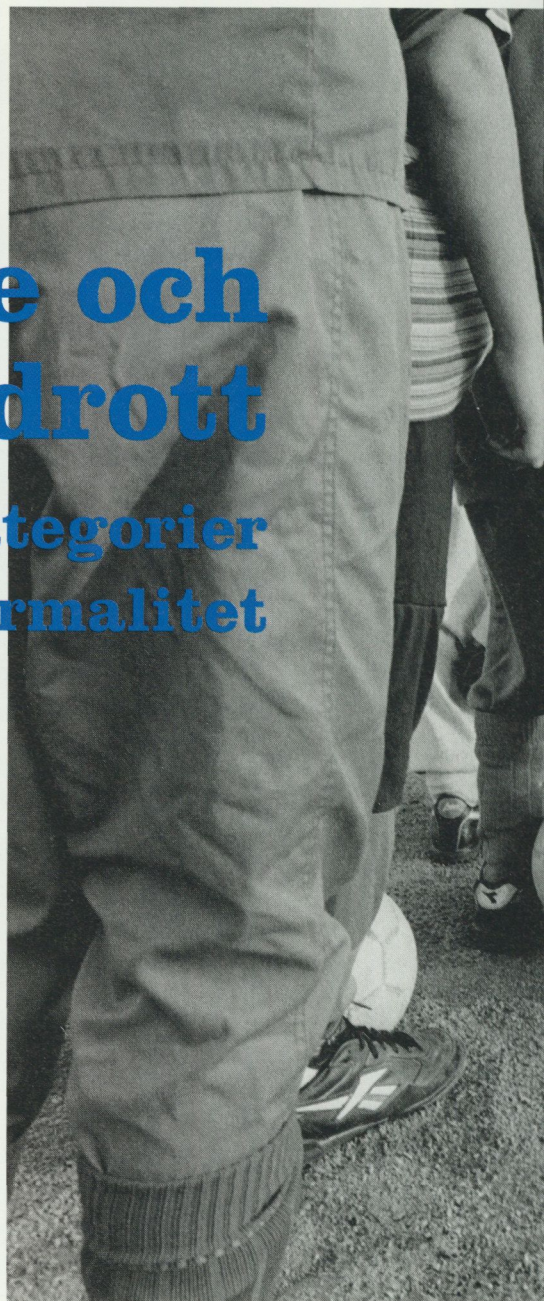
ISBN 91 7108 468 1

Invandrare och idrott

Om att skapa kategorier och normalitet

JESPER FUNDBERG är doktorand i etnologi vid Stockholms universitet, bl.a. har han publicerat studien Möten på fotbollsplan. En studie av den mångkulturella idrotten (1996)

Invandrargrabbar tränar fotboll i Alby söder ►
om Stockholm vid mitten av 1990-talet.
Foto Halil Koyutürk.

Idrotten i samhället

Den moderna idrotten i Sverige har i stort sett vuxit fram med industrialiseringen. Idrotten fann sin plats i det moderna samhället och i den process som gav upphov till tudelningen mellan arbete och fritid, som gav en förändrad syn på kropp och hälsa, en blomstrande nationalromantik och en hög värdering av karaktärsdanning hos ungdomen (i första hand unga män).

Idrotten kom efter andra världskriget att bli både ett medel och ett mål för det »nya, goda samhället«, en folkrörelse och framförallt en ungdomsrörelse. Den har i flera avseenden varit oproblematisht: medlemsantalet i idrottsföreningarna har ständigt ökat, idrottsmän och idrottskvinnor har setts som goda förebilder för ungdomen, idrotten har hyllats för sina socialt fostrande och hälsobringande effekter. Allt detta har naturligtvis framhållits av de inom idrottsrörelsen verksamma. De har därtill kunnat lägga påståenden om att alla har möjlighet att delta i idrotten, den är en mötesplats för unga och vuxna, för män och kvinnor, svenskar och invandrare, fattiga och rika. Principen har varit att »alla deltar på lika villkor«. Idrotten har därmed setts som sinnebild för det goda samhället; eller snarare som en frizon för det goda i en för övrigt hård och utsatt mänsklig tillvaro. Till idrotten har människor kunnat söka sig för att få avkoppling och gemenskap, för att tävla sida vid sida och för att bygga upp sig fysiskt och moraliskt.

Men idrotten och idrottens villkor har förändrats. Det är allt svårare att rekrytera unga människor till den traditionella idrotten (gäller i olika grad för olika idrottsgrenar, Nilsson 1998). Allt fler kritiska röster hörs som pekar på idrottens negativa sidor, på utslagning, föräldrapress, doping och våld. Här vill jag fokusera på en särskild grupp som kommit att ta en central plats i vår tids förståelse av idrotten: invandrarna. I dagens diskussion får de spela rollen av jämförelseobjekt, kontrast, förebild och skräckbild. Deras närvaro i idrotten ses som ett förkroppsligat tecken på förändring och som en fingervisning inför framtiden.

Denna artikel handlar om hur begreppet och tankefiguren »invandraren« används i idrottssammanhang. Och samtidigt är den ett försök till tolkning av idrottsrörelsens självförståelse, med andra ord hur den skapar sin normalitet. Jag vill beskriva och tolka hur, när, var och med vilka konsekvenser begreppet och tankekonstruktionen »invandrare« används i

Assyriska FF på uppåtgående i fotbollens seriesystem. Här är laget foto-
graferat efter att ha vunnit de sex första matcherna i kvaletan 1992.
Foto Hans T Dahlskog. Pressens bild.

idrottsliga sammanhang. Jag söker exempel från en brokig materialinsamling: massmedia, forskningsrapporter, uppsatser, egna fältarbeten, intervjuer, utredningar och projektbeskrivningar. Jag försöker inte försköna någon grupp i samhället, vare sig de kallas svenskar eller invandrare. Snarare handlar det om att reflektera och kritiskt analysera de begrepp och kategorier som används på och utanför idrottsarenorna, att försöka förstå och tolka hur bilder av andra och den egna gruppen skapas och vilka konsekvenser denna etikettering får för dem som är subjekt respektive objekt i processen.

Att etikettera världen

Den 16 september 1999 anordnas ett seminarium på Idrottshögskolan i Stockholm. Temat är mångfald, integration och idrott och samlar många åhörare som lyssnar till det integrationsansvariga statsrådet, till en ledamot från Riksidrottsförbundet samt två forskare. I inledningsanförandet betonas att mångfalden är en fråga vida större än vad som rymms inom ett snävt etniskt perspektiv. I de följande anförandena, särskilt de båda forskarnas, riktas dock strålkastarljuset mot just den etniska aspekten av idrottsrörelsen. »Vid en jämförelse mellan svenskar och invandrare...« heter det allt som oftast. Då och då påminns åhörarna om att det »ju även finns sociala och andra aspekter som spelar en viktig roll i ungdomars relation till idrott, men...«. Gång på gång återkommer det som otvetydigt är seminariets huvudproblematik: jämförelser mellan svenskar och invandrare, eller rättare sagt jämförelser mellan pojkar och flickor med svensk och utländsk bakgrund.

Bland forskare, journalister, debattörer och samhällsanalytiker beskrivs det nutida Sverige som ett rörligt och snabbt föränderligt samhälle, ett samhälle där människor blir sökare (efter identitet, mening, upplevelser), ett samhälle präglad av mångfald och diversifiering. För att beskriva förändringarna och kunna karaktärisera det sen- eller postmoderna samhället görs jämförelser – ibland kanske väl generaliserande – mellan »byn förr i tiden där alla kände alla och där folk visste vad de själva och andra skulle syssla med i framtiden« och »den stora staden idag där ingen känner ingen och där ingen vet vad de själva eller vad andra kan, bör eller vill syssla med i framtiden«. Om vi går med på att generaliseringarna har fog för sig, om än i olika grad för olika individer och grupper, så måste vi

Martin Dahlin och Henrik Larsson 1993. De får ofta, som på denna bild, representera ett invandrarinslag i svensk toppfotboll. Kanske på grund av deras hudfärg? För bägge är födda och uppvuxna i Sverige. Som yrkesspelare har de dock lämnat Sverige för utländska klubbar. Foto Per Widing. Pressens bild.

emellertid även påminna oss att den vardagliga mångfalden i samhället (på jobbet, i skolan, på fritiden) också kräver sin ordning. För att sortera intryck och bilder av verkligheten skapar vi kategorier, etiketter och gränssnitt. Vi skapar föreställningar om »vi och dom«, och många »vi och dom«. Ett av dessa gränssnitt, som samtidigt utgör en socialt konstruerad kategori, är åtskillnaden mellan »svenskar« och »invandrare«.

Tillbaka till seminariet på Idrottshögskolan. Vad alla fyra talarna berör, och som illustreras med overhead-bilder av forskarna, är skillnaderna i idrottande mellan pojkar och flickor med svensk respektive utländsk bakgrund. De kvantitativa fakta som presenteras syns som kalla siffror som visar verklighetens skillnader. Pojkar idrottar mer än flickor. Svenskar mer än invandrare. Och plötsligt riktas allas blickar mot det nedre högra hörnet av fyrfältaren: invandrarflickorna. Varför idrottar inte de? Hur kommer det sig att idrottsrörelsen misslyckats med att »nä« dem? Vad kan göras? När också åhörarna får tillfälle att kommentera och ställa frågor märks att det råder ett slags ömsesidig förståelse mellan de närvarande om att »idrotta bör man« och »idrotta vill man«. Det är inte förrän en åhörare ställer frågan om det kan vara så att några ungdomar kanske *inte vill* idrotta som ett förvånat sorl bryter den magiska överenskommelsen. Fram till att denna fråga ställs har seminariet spekulerat i om invandrarflickornas »annorlunda« kulturella bakgrund gör att de inte uppmanas eller till och med inte får idrotta. Motsvarande analys av varför de svenska pojkarna idrottar (att det skulle bero på någon slags kultur) görs inte. Vidare uppfattas invandrapojkarnas intresse för fotboll och boxning, som alternativ till ishockey och orientering, som tecken på att de söker sig till »enkla och billiga idrottsgrenar, vilka utövas och har en tradition i deras hemländer«. Fram tonar bilden av invandraren (som oreflekterat alltid är en »han«): den som lever i varma, men fattiga länder, den som sysslar med idrotter som kräver kroppslig prestation men liten intellektuell utmaning. Och där finns hon: invandrarflickan, hon som inte får idrotta för familjetraditionernas skull och som, om hon i alla fall skulle vilja, inte kan för att slöjan hänger i vägen.

Svenskarna då? »Kontrollgruppen« som de kallades av en av talarna. De krävde ingen större presentation, men bilden av de svenska pojkarna och flickorna blev, om än outtalad, allt tydligare i sina konturer ju längre och ju mer invandrapojkarna och invandrarflickorna beskrevs och tolkades.

Det var ju de som idrottade, som gjorde de rationella valen bland utbudet av idrottsgrenar, de som framställdes som bärare av normalitet. De vanliga. De som inte är tyngda av kultur och traditioner.

»Idrotten har en annan mening för dem«

En snabb sökning efter tidningsartiklar om »invandrare och idrott« de senaste fem åren gav resultatet ca 400 träffar. Vid en liknande sökning gällande forskning på området stannade resultatet vid en handfull texter, varav ingen var en akademisk avhandling eller resultat av ett mer omfattande forskningsprojekt. Vid en närmare blick på det som skrivits om kategorierna invandrare och idrott finns ett antal teman som jag vill presentera närmare.

Inför slutomgångarna i 1999 års division 1-spel i herrfotboll befinner sig Assyrisk (från Södertälje) bland topplagen med möjlighet att avancera till Allsvenskan. Reportagen i media följer laget inför de avgörande matcherna. Det är tydligt att Assyrisk inte är vilket lag som helst. Reportagen andas en social dimension: »Assyrisk – inte bara fotboll«, »Assyrisk bjöd till fotbollsfest«, »Assyriernas kärlek till fotboll inkluderar allt – konsten, arbetet, religionen och familjen«. Det är med ett särskilt perspektiv, jag kallar det *den sociala dimensionen*, som journalisterna närmar sig fotbollslaget Assyrisk. Fotbollstaktik, resultat, värvningar och liknande aspekter som vanligtvis är huvudproblematiken inom sportjournalistik får i detta fall en underordnad betydelse. Mitt i en artikel i DN (17/10-99) berörs det som kan uppfattas som anledningen till den sociala dimensionen: Assyrisk betraktas inte som ett fotbollslag utan som ett invandrarlag. Journalisten beskriver hur klubbens kanslichef värjer sig mot denna typ av etikettering:

Gång på gång låter han oss höra det: assyrisk är ett elitlag, inte ett invandrarlag. Och trots det att laget startades av ett gäng invandrare. Men varför är det så viktigt att säga inte? Marknadsmässigt vore det väl klokare att lansera sig som både och, inget annat lag kan ju stoltsera med två så slagkraftiga epitet. Till slut kommer ett svar från Fehmis sida, men det sitter hårt åt. »Ordet 'invandrarlag' förknippas ofta med bråk, fult spel och röda kort. Och det stämmer inte på oss.«

Foto Halil Koyutürk

Det finns åtminstone två viktiga aspekter att belysa. Dels antyder exemplet att det finns ett slags berättelse om invandrarlag: de är bråkiga, stökiga osv. Det andra är den medvetenhet om dessa berättelser som finns hos dem som etiketteras. I detta fall tycks det som om kanslichefen tagit initiativ till att betona avstånd från kategorin invandrarlag. Hela reportaget handlar ju faktiskt om att laget betraktas som ett invandrarlag av omgivningen. Etnologen Oscar Pripp (1999) kallar dessa omgivningens implicita bilder och berättelser för en »tredje närvarande«.

Det jag valt att kalla den sociala dimensionen rymmer många skärvor som tillsammans antyder en genremässig beskrivning av invandrare och idrott. I en artikel i tidskriften *Barnen & Vi* tydliggörs denna genre väl:

Den väl älskade läderbollen håller knappt ihop i sömmarna. På asfaltplanen mellan höghusen har den studsat många gånger...

Skosulorna skrapar mot asfalten...

Blixtsnabba med fötterna, full kontroll över bollen...

I förorten är det gatans sporter som gäller med minimala krav på utrustning och pengar...

På många sätt lever barnen ett självständigt liv på gårdarna utanför hemmen. Det syns inte minst på alla spontana fotbolls- och basketmatcher på höghusens bakgårdar. Och denna fotboll är en lek fjärran från svenska tränares systemtänkande. Det är spontant och tekniken tillåts blomstra. Idrotten är gratis och erbjuder ett alternativ till att hänga i tunnelbanan eller driva runt på gator i stan...

– Vi spelar teknisk gladfotboll och har kul på planen. Att vi sedan vinner nästan hela tiden, det kommer i andra hand...

I reportage efter reportage återkommer så bilden av invandrare och lagsport: »tekniskt skickliga, svårare att spela taktiskt och organisera ordentligt« (Expressen 24/9 -97), sprudlande teknik, spelade i jeans, man älskar fotboll, idrotten betyder mer här än på andra ställen (Expressen 3/10 -97). I individuella idrotter återfinns andra skärvor men tillsammans med dem om lagsporter är de trots allt med i byggandet av den genremässiga bilden. I en artikel om tennis, »Invandrare lyfter svensk tennis« (SvD 29/12 -97), säger en pappa till två tennisspelande döttrar med grekiskt ursprung:

Vi utlänningar är mer målmedvetna än svenskar. Vi har inte råd att låta barn syssla med tennis eller något annat bara för att barnen tycker det är roligt eller för att vi skall veta att barnen inte är inne i stan och springer. /.../ Sporten blir ett sätt för dem att komma upp sig i samhället, de får möjlighet att lyckas, att bli något stort, enligt chefstränaren på GLTK.

Den sociala dimensionen i reportaget är tydlig trots att det i detta fall handlar om en sport som sällan i mediasammanhang beskrivs som vanlig bland invandrare.

I samma kör, »att idrotten har en annan mening för dem«, instämmer även delar av forskarvärlden. När en studie av invandrarungdomars idrottande kommenteras och analyseras känns förklaringsmodellen igen: »Invandrarungdomar söker sig till idrotter som ställer lägre krav på förkunskaper och materiell standard« (DN 14/10 -99). Ett motsvarande resonemang om varför de som i detta sammanhang skulle kallas för svenska ungdomar söker sig till »billiga och enkla« idrotter, till exempel fotboll och basket, infinner sig ofta helt andra resonemang: »vanliga och stora idrottsgrenar«, »kul sport (det vill säga individuella och rationella val)«, »den mediala exponeringen av stora sporter« etc. Det är tydligt att olika förklaringsmodeller används för olika grupper trots att exemplen är snarlika.

I uppsatser, projekt och forskningsrapporter återkommer den sociala dimensionen påfallande ofta då det gäller invandrare. I detta perspektiv på idrott tycks »invandrarflickor« fått ett särskilt utrymme. Jag ska ge några exempel. I en uppsats om muslimska flickor och svensk skolidrott (1999) intervjuas elever och lärare om deras syn på idrott i skolan. Uppsatsen inleds med citat och resonemang kring lärarnas perspektiv på de muslimska flickorna. Om vi synar beskrivningarna av de muslimska flickorna så är det några teman som tas upp:

Problem uppstår vid duschningen ...

... tar upp det faktum att muslimska flickor omskärs...

... många muslimska flickor är inte vana att ta för sig och synas allt för mycket...

... vissa muslimska flickor får inte röra pojkarna vilket försvårar de flesta danser...

...vad gäller själen så är det okej så länge den inte förhindrar eller utgör fara...

...förvirring hos flickorna i deras olika roller i skolan och hemmet...

Författarna poängterar att lärarna försöker förstå flickornas kultur och menar att detta är lovvärt men att det även är viktigt att lära känna dem som individer. De intervjuade flickorna ömsom värjer sig mot att exempelvis duschning, identitetskris, kroppskontakt med det motsatta könet skulle vara ett problem enbart för dem, ömsom antar de lärarnas perspektiv om att detta är specifika kulturdrag hos muslimska flickor som utgör problem i idrottsundervisningen. Poängen med dessa exempel är dels att visa hur valet av ämne följer den etikettering och problematisering som antas vara allmänt accepterad: vilka är invandrarflickorna (som ofta reduceras till kategorin muslimska flickor) och varför beter de sig som de gör? En annan aspekt som kan vara värd att peka på är hur lärarna i denna text (liksom representanter för majoritetsbefolkningen nästan undantagslöst gör) sätter agendan, talar om vad muslimska flickors kultur handlar om: kropp, omskärelse, underkastelse under traditioner och familj, slöjan, identitets- och (särskilt) könskris. Denna typ av reducering av identiteten ingår i – om vi även ser till andra liknande typer av rapporter, uppsatser, forskningstexter – ett slags selektiv kunskapsproduktion om vissa grupper i samhället.

Fotboll för invandrare ... projekt i vår tid

De genremässiga beskrivningarna av invandrare i idrottssammanhang ger ju inte enbart upphov till reportage, artiklar och rapporter. Det kommer också fram i projekt av olika slag. Åren 1993–1996 drev Stockholms fotbollsforbund ett projekt kallat Fotboll för invandrare. Jag följde projektet på nära håll samtidigt som jag fältarbetade och intervjuade bland två lag som var »objekt« för projektet.

Fotboll för invandrare handlade om att komma till rätta med våld och aggressivitet på fotbollsplaner runt om i Stockholm. I det etniska perspektivets logik upprättades listor över så kallade invandrarlag. Och mycket riktigt kunde man finna skillnader mellan de så kallade invandrarlagan

och »övriga« då det gällde våld och aggressivitet. Men så fort vi anlägger ett visst perspektiv och tar vissa kategoriseringar i bruk så hittar vi alltid skillnader mellan grupper. Fotboll för invandrare hade som projekt betraktat säkert goda intentioner, men vilka blev konsekvenserna? Perspektivet att göra en åtskillnad mellan »svenskar« och »invandrare« användes oproblematiserat, vilket gav förklaringsmodellen att »bara vi förstår deras kultur så kan vi lösa...«, och en konsensus kring att detta var ett informationsproblem som tjänstemän på förbundet kunde lösa.

Den amerikanska forskaren Iris Marion Young (1990) kallar denna typ av förfarande för kulturell imperialism. Denna kan något förenklat sammanfattas i följande punkter:

1. Tala om för människor vilka de är, det vill säga etikettera och kategorisera.
2. Negligera människors egna uppfattningar och perspektiv; utgå från egna värderingar som måttstock för andra (etnocentrism).
3. Tala om för människor vilka problem och brister de har (och det har de ju eftersom de uppfattas som annorlunda och avvikande i enlighet med ett etnocentriskt tänkande).
4. Försök lösa deras problem och brister åt dem (i det svenska samhället tar sig detta ofta uttryck i olika projekt om förorten, integration, våld, ungdomar etc.).
5. Punkt 1–4 utförs i all välvilja och med goda intentioner utan större intresse för konsekvenserna för dem det handlar om.

Youngs tankar är måhända inte revolutionerande men de visar med all tydlighet vilka konsekvenser valet av perspektiv på tillvaron kan få. Ett treårsprojekt sysselsätter tjänstemän med att beskriva andras »kultur« och följa ett antal lag i de lägsta divisionerna i Stockholmsfotbollen med syftet att förändra ett antal individers beteende. Projektet var ingalunda unikt. Det tycks som om Youngs tankar om hur marginaliserade grupper i samhället behandlas följer en oskriven mall, ett slags projektkultur (jfr Gerholm 1985).

Ordningens spegelbild

Under sammanlagt ett och halvt år, fördelat på fyra säsonger, har jag fältarbetat i norra Botkyrka bland fotbollsspelande unga män. Så visst har jag bidragit till den selektiva kunskapsproduktionen om invandrarna. Det är dock senare, efter avslutat arbete, som reflexiviteten tagit fart. Då kommer insikten smygande att man själv använder vissa typer av frågor och perspektiv just i så kallade »etniska«, »kulturmötes-« eller »mångkulturella forskningsarbeten«. Insikten lägger sig över forskarens axlar som en våt filt, påtaglig, tyngande och avslöjande. I mina naiva försök att reducera de unga männens perspektiv och identitet till att handla om den etniska bakgrunden eller invandrarskapet tvingades jag inse att deras (fotbolls-)liv självklart rymde så mycket mer, också helt andra frågor och tankar än det etniska. Vid en snabb jämförelse med ett fältarbete som jag bedrivit under lika lång tid i »normalitetens centrum« – bland fotbollsspelande svenska, heterosexuella, medelklassmän och pojkar – är det påtagligt hur mycket vidare och öppnare frågor som jag ställde till dem. Jag ska uppehålla mig vid några exempel från det senare arbetet.

»I förhållande till det vanliga, till ordningen, är alltså originalen representanter för oordning. De är ordningens spegelbild«, skriver etnologen Lynn Åkesson i sin avhandling *De ovanligas betydelse* (1991). Det är också så jag kommit att uppfatta det omfattande talet om »invandraren«. Han/hon används som tankefigur för förståelsen av den egna uppfattade normaliteten. Bland de föräldrar som funnits vid sidan om tränings- och matcharenorna har jag lyssnat till och diskuterat en mängd frågor, funderingar och erfarenheter. Ett av de vanligaste ämnena vid dessa samtal – då vi spejar ut över fotbollsplanen och samtidigt stampar med foten i gruset för att hålla värmen – är andra föräldrar. »Invandrarföräldern« beskrivs ibland så här:

Förälder: Var du med förra tisdagen?

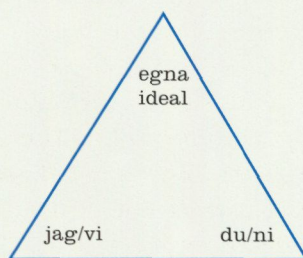
Jesper: Nä...

Förälder: Ja, vi var i Alby och spelade. Vilket jävla liv. På ungarna alltså. Ja föräldrarna var ju inte där. Jag har faktiskt aldrig sett någon där när vi möter dom. Varför är det så? Det verkar som dom skiter i ungarna. Dom får klara sig själva. Kanske är det så i deras hemländer, eller...?

Jesper: Ja, det kan ju vara annorlunda...Men några brukar jag se.
Förälder: Ja, jag vet inte. Men det kanske var lika bra det. Grabbar-
na skrek ju så vad skulle inte deras farsor och morsor göra då.

Vid intervjuer och samtal med föräldrar och spelare återkommer gång på gång utsagor om de å ena sidan »bråkiga«, »stökiga«, »gapiga« och allmänt »oordnade« invandrarna på och utanför idrottsplan, å andra sidan »de frånvarande«, »likgiltiga« och »oengagerade« invandrarna (läs »invandrarföräldrarna«). Beskrivningarna av invandrarna kan med »ordningens spegelbild« som tolkningsram illustreras så här:

När andra beskrivs, i detta fall invandrarna, så kan det förstås som ett sätt att beskriva sig själv, eller snarare de egna idealen. Motsatsen till de egna idealen projiceras på en grupp som uppfattas som annorlunda och som bärare av motsatta ideal. Påståenden om invandrarföräldrarna att de är frånvarande, likgiltiga och oengagerade, eller tvärtom bråkiga och gapiga, kan därmed tolkas som ett sätt att uttrycka de egna idealen: närvaro, engagemang och disciplin. Det är viktigt att understryka att det handlar om ideal. För var och en som bevittnat någon idrott har säkert upplevt hur dessa ideal ibland tar sig motsatta kroppsliga uttryck i stridens hetta. Närvaro och engagemang kan ju uttryckas på olika vis. Det som av några uppfattas som förtroende och att låta unga människor ta ansvar för sin egen fritid, kan av andra uppfattas som likgiltighet. Närvaro och engagemang bland de svenska föräldrar, boende i villasamhällets medelklassområden, som jag följt i det sena 1990-talets Sverige, har ofta uttryckts i att »skjutsa«, »stå vid sidan av plan« och att »förlägga semestern så man kan vara med på ungarnas träningsläger«. I ljust av detta framstår ju den

»frånvarande invandrarföräldern« som en »slarver som inte bryr sig om sina barn och deras framtid«. Sett från sidan handlar det om att beskriva de egna idealen för det goda livet och att projicera motsatsen på en grupp i samhället som uppfattas som annorlunda.

Idrotten söker sin egen normalitet

Jag har i denna text försökt visa hur begreppet invandrare används i olika idrottssammanhang. Begreppet har en stigmatiserande karaktär. I det avseendet är idrottsvärlden inte unik. Att betraktas och beskrivas som invandrare är sällan något positivt inom eller utanför idrottens värld, tvärtom. Protest! ropar några. Invandrare ses ju ibland som förebilder och som några som »berikar« den svenska idrotten på olika sätt. Jag har också sett rubrikerna och hört samtalen: »Ludmila Engquist som förebild för andra invandrarkvinnor«, »vilken teknik, vilken glädje«, »svensk idrotts framtid finns i de invandrantäta förorterna«. Dessa till synes positiva och »invandrarbekräftande« utsagor faller dock inom ramen för samma typ av stigmatisering som jag tidigare resonerat kring. För det första vidmakthålls etiketteringen, Ludmila och de andra blir representanter för en speciell, socialt konstruerad, kategori: invandrare. Och för vem utses Ludmila att vara representant? Invandrarkvinnor? För min »invandrade« kollega på högskolan? För min mormor som flydde från Polen under andra världskriget? Eller för de äldre turkiska, syrianska och kurdiska kvinnor som jag möter i Ica-butiken i Fittja centrum? Kategorin och representationen framstår som absurd. Varför framställs aldrig Malin Ewerlov som förebild för Södertälje-flickor...?

Den andra reflektionen kring de »positiva« invandrarbilderna har att göra med kombinationen position och etikett. Så länge invandraren är framgångsrik inom idrotten är omdömena att han/hon »berikar« den svenska idrotten. Den som ej är framgångsrik uppmärksammas ofta i helt andra sammanhang av typen »invandrarreportage«. Människosynen – att någon är »berikande« – kan också uppfattas som att vederbörande bara har ett värde så länge han/hon bidrar: människor värderas ekonomiskt, symboliskt och socialt. Vilka andra grupper värderas, eller tillåts bli värderade, på det sättet? I ett TV-reportage om idrottsmän och idrottsskinnor (*Efter karriären* i SVT våren 1999) visades ett inslag om badmintonspela-

ren Liam. Hon berättade hur hon vid ankomsten till Sverige sågs och uppfattades som invandrare. Därefter vann hon turneringar i sin sport (VM, Old England) och kom att betitlas som Svenska Liam, eller kort och gott Liam. Efter karriären var hon tvungen att påbörja en SFI-kurs (språkkursen Svenska för invandrare) och plötsligt, berättar hon, »blev jag kallad och betraktad som invandrare igen...«. Invandrarskapet tydliggjordes. Det handlar inte om antal år, generationer, utan om värdering och position. I det avseendet är idrottsvärlden tydlig, det handlar om att bedömas, mätas och värderas efter prestation. The winner takes it all.

Invandraren får förkroppsliga det annorlunda, det avvikande. Han eller hon bedöms, tillskrivs kultur och blir objekt för projekt. Idrotten söker på det viset sin egen normalitet. Att beskriva och förklara hur »normal« idrott skall eller bör utövas sker via omskrivningar. Här spelar invandraren en viktig roll. Som exempel på det annorlunda, extrema och märkliga finns han/hon som kontrast och jämförelseobjekt. Vi kan göra jämförelser med hur män ofta beskriver och bedömer kvinnors idrottande. De kan vara »bättre« eller, oftare, »sämre« men aldrig »normala«. Eller som debatten om homosexuella och idrott.

Under rubriken »Bögen hade fått sparken« (DN 28/7 -99) initieras, lite trevande, ett försök till diskussion om idrotten som arena för möten mellan hetero- och homosexuella. Frågan om homosexuellas medverkan inom idrottsrörelsen är känslig, »dörren är stängd« och »det råder tystnad och hemlighetsmakeri« enligt DN-reportern. Kommentarer från framträdande ledare inom olika idrottsföreningar understryker att påståendet verkar stämma. Och det var nog ingen, varken inom eller utanför idrottsrörelsen, som tvekade om detta. Idrotten är ju faktiskt en del av samhället och varför skulle det råda andra värderingar innanför idrottsarenan än utanför? Snarare tycks det som om homofobi (särskilt den riktad mot homosexuella män) är större inom idrotten än i övriga samhället. Den intressanta frågan blir självklart: varför? Den fortsatta diskussionen i DN kom mer att handla om Lennart »Liston« Söderberg och hans negativa uttalande om homosexuella. Den före detta fotbollsledaren Söderberg polisanmälades (av personer utanför idrotten) och förpassades till skamvrån av idrottsrörelsen (förkroppsligad av RF-ordföranden Arne Ljungkvist, DN 29/7 -99). Därmed hade idrottsrörelsen ännu en gång undvikit diskussionen om värderingar och relationer till de annorlunda. Söder-

bergs uttalande blev en »räddningsplanka«. Det var lätt att ta avstånd från, men den intressanta frågan kvarstår obesvarad: varför har idrotten så svårt att diskutera och acceptera homosexuellas deltagande?

Förhållandet mellan idrottsrörelsen och »de annorlunda« (det må vara kvinnor, handikappade eller invandrare) har en komplicerad historia, full av känslor och stridigheter. Det som under 1900-talet vuxit fram som landets största folkrörelse har ju brottats med liknande diskussioner tidigare och mönstren känns igen. Vilka skall accepteras inom rörelsen? Vem/vilka skall få delta? Frågorna är angelägna eftersom idrotten attraherar många och inte minst ungdomar. Idrotten är en av vår tids viktiga arenor för uppfostran och erhåller stort samhällsstöd både i form av ideologiska hyllningar och ekonomiska bidrag. Just därför känns det angeläget att diskutera frågorna om vem/vilka som får delta i denna rörelse och hur relationerna till dem som utpekas som annorlunda ser ut. Vilka är de »normala« i idrottens värld?